

Piotr Kocyba, Rafał Riedel

POLSKIE PARTIE POLITYCZNE WOBEC KWESTII ŚLĄSKIEJ NA PRZYKŁADZIE STOSUNKU DO RUCHU AUTONOMII ŚLĄSKA

WPROWADZENIE

W ostatnich latach mieliśmy do czynienia z przyspieszeniem w zakresie budowy i konsolidacji świadomości tożsamościowej Ślązaków¹. Śląskie deklaracje tożsamościowe przestały być niszową ekstrawagancją, stały się coraz bardziej świadome i coraz bardziej masowe². Zjawisko to przekłada się m.in. na rosnący sukces Ruchu Autonomii Śląska (RAŚ), który stanowi jedną z instytucjonalnych emanacji „śląskiego przebudzenia”³. Jednak RAŚ spotkał się z całkowicie negatywną reakcją świata polityki. Nawet jak na warunki polskie, gdzie poziom agresji politycznej na samą obecność RAŚ w regionalnej polityce jest względnie wysoki – zjawisko to wydaje się być symptomatyczne i skłania do refleksji na temat źródeł, uwarunkowań i interpretacji zjawiska całkowitej negacji świata polityki wobec RAŚ i jego postulatów. Dlatego celem niniejszego artykułu jest ukazanie postaw głównych partii politycznych (na poziomie centralnym i regionalnym) wobec Ruchu Autonomii Śląska wraz z dyskusją ich determinant, ewolucji i spodziewanych konsekwencji.

¹ *Nadciągają Ślązacy. Czy istnieje narodowość śląska?*, L. Nijakowski (red.), Warszawa 2002.

² Szerzej patrz: T. Supik, *Ślązak, buntownik z różnych powodów*, wypowiedź dla „Dziennika Zachodniego” (źródło: <http://slaskie.naszemiasto.pl/artukul/slajak-buntownik-z-roznych-powodow,761106,art,t,id,tm.html>) [dostęp: 30.05.2014].

³ Dlatego też postawy wobec RAŚ będą w niniejszym tekście przeplatać się z postawami wobec manifestowanych przejawów śląskości – autorzy uznają, że są one ściśle ze sobą powiązane (aczkolwiek nie tożsame) i w wielu obszarach spójne.

Od strony metodologicznej niniejsza praca powstała według trzech zintegrowanych ze sobą metod. Po pierwsze, autorzy przeprowadzili w lutym oraz marcu 2015 roku półustrukturyzowane wywiady pogłębione z liderami Ruchu Autonomii Śląska, jak również przedstawicielami regionalnej i krajowej polityki oraz z ekspertami zajmującymi się regionalizmem, polityką lokalną i regionalną. Po drugie, została dokonana krytyczna analiza dokumentów (jak np. programy i dokumenty partyjne), według kryterium stosunku do Ruchu Autonomii Śląska oraz problematyki Śląskości jako takiej. Po trzecie wreszcie – ze względu na fakt, że wiele partii nie prezentuje względem powyższej kwestii żadnego oficjalnego stanowiska wyartykułowanego w postaci programowej – dokonano analizy zawartości prasy, selekcyjując wypowiedzi przedstawicieli różnych środowisk politycznych na temat Ruchu Autonomii Śląska, jego liderów, programu czy samej kwestii śląskiej. Ostatecznie w niniejszej pracy zostały zaprezentowane najbardziej reprezentatywne wypowiedzi w adekwatny sposób ilustrujące postawy poszczególnych partii i innych ugrupowań aktywnych w krajowej, bądź regionalnej polityce.

Transformacja systemowa 1989 roku i towarzyszące jej przemiany polityczne przyniosły nie tylko demokratyzację w polskim życiu publicznym, ale również poprawę w zakresie standardów praw człowieka, w tym praw mniejszości narodowych i etnicznych. Jednak w opinii liderów Ruchu Autonomii Śląska⁴, jak również w opinii niektórych ekspertów⁵, postawa władz polskich wobec mniejszości śląskiej gwałci europejskie standardy w tym zakresie. Po 25 latach funkcjonowania w demokratycznym systemie, 10 latach członkostwa w Unii Europejskiej mniejszość śląska nie może doczekać się uznania gwarantującego jej pozycję wynikłą z praw mniejszości⁶. Wobec powyższego problemu, kluczowa wydaje się postawa poszczególnych partii politycznych (i ich przedstawicieli) wobec kwestii śląskiej oraz wobec RAŚ. Ona bowiem będzie kluczowa dla przyszłych relacji RAŚ z innymi podmiotami regionalnej i krajowej polityki, jak również dla przyszłości statusu Ślązaków⁷ w ramach umowy społecznej Rzeczypospolitej Polskiej⁸.

⁴ Wywiad A/02/2015

⁵ M. Myśliwiec, *Ślōnskō godka – praśny folklor czy język regionalny?*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, Nr 3 (15)/2013, s. 101–102 oraz: Wywiad C/02/2015, Wywiad B/02/2015.

⁶ T. Słupik, *Województwo śląskie – 10 lat w Unii Europejskiej. Próba bilansu*, [w:] *Śląsk – 10 lat członkostwa w Unii Europejskiej*, R. Riedel (red.), Racibórz–Wrocław 2014, s. 235–244.

⁷ E.A. Sekuła, *Po co Ślązakom potrzebny jest naród? Niebezpieczne związki pomiędzy autonomią i nacjonalizmem*, Warszawa 2009.

⁸ Szerzej patrz: W. Konarski, *Żeby Polska była Polską, powinni w niej być Ślązacy*, http://wyborcza.pl/2029020,97863,9402219.html?sms_code= [dostęp: 31.05.2014].

1. „UKRYTA OPCJA NIEMIECKA”

Najbardziej wyrazistą, jednoznaczną i nie pozostawiającą cienia wątpliwości konstatacją ujawniającą stosunek do RAŚ jest stwierdzenie, które znalazło się w „Raporcie o stanie Rzeczypospolitej” – dokumencie Rady Politycznej Prawa i Sprawiedliwości (PiS) z 2011 roku, nazywającego śląskich autonomistów „zakamuflowaną opcją niemiecką”. Jest to wypowiedź o tyle istotna, że nadała ona ramy debacie publicznej na ten temat. PiS, ze względu na swoją pozycję w systemie partyjnym RP i związaną z tym siłę „przebiecia medialnego”, był w stanie zasygnalizować temat w dyskursie publicznym w sposób, który był i jest poza zasięgiem RAŚ. Warto tutaj dodać, że mimo iż wypowiedź ta była przyjęta jako stosunek PiS do RAŚ, to precyzyjne przytoczenie fragmentu raportu bezdyskusyjnie ujawnia, iż (przynajmniej w pierwotnej wersji raportu⁹) była to postawa wobec śląskości jako takiej:

„Można dodać, że śląskość jest po prostu pewnym sposobem odcięcia się od polskości i przypuszczalnie przyjęciem po prostu zakamuflowanej opcji niemieckiej”¹⁰.

Liderzy RAŚ zgodnie przyznają, że postawa ta ma charakter polityczny i stanowi przejaw negatywnego stosunku do ich ugrupowania, jednak sama logiczna zawartość stwierdzenia, jak również kontekst, w którym się pojawia, nie pozostawiają złudzeń, iż jest to postawa PiS wobec śląskości. Manifestacja śląskości w percepcji Prawa i Sprawiedliwości to odcinanie się od polskości, a wręcz przyjęcie (przypuszczalne) opcji niemieckiej. W opinii lidera RAŚ, Jerzego Gorzelika, jest to stwierdzenie po wielokroć obraźliwe. Po pierwsze obraźliwe dla tej części Ślązaków, którzy deklarują tylko i wyłącznie śląską identyfikację tożsamościową (a nie śląsko-polską czy śląsko-niemiecką – jak było to również dopuszczone w spisie powszechnym z 2011 roku¹¹). Po drugie, jest to obraźliwe – zdaniem lidera RAŚ – dla Niemców (co samo w sobie stanowi pewien problem chociażby w wymiarze dyplomatycznym – PiS, największa opozycyjna partia w Polsce, główny pretendent do objęcia władzy po Platformie Obywatelskiej, w oficjalnym dokumencie programowym „straszy Niemcem”). Rzeczywiście, należy uznać, że odwoływanie się do antyniemiec-

⁹ Po burzy medialnej wywołanej tzw. kwestią śląską, Prawo i Sprawiedliwość wprowadziło poprawkę do swojego raportu. W zaktualizowanym dokumencie podkreślono, że „zakamuflowaną opcją niemiecką” jest śląskość „która odrzuca polską przynależność narodową”.

¹⁰ „Raport o stanie Rzeczypospolitej”, Warszawa 2011, s. 34.

¹¹ Porównaj z: E.A. Sekuła, *Wybrali narodowość śląską, ale czują się także Polakami*, wywiad dla „Dziennika Zachodniego”, 25.10.2011.

kich fobii i lęków części elektoratu, o ile skuteczne z punktu widzenia marketingu politycznego, nie powinno mieć miejsca z punktu widzenia dobra aktualnych i przyszłych stosunków polsko-niemieckich czy po prostu z punktu widzenia dobrych obyczajów w polityce.

Jeden z liderów Mniejszości Niemieckiej Diethmar Brehmer zareagował natychmiast:

„Prezes PiS ocenia nas bardzo niesprawiedliwie. Nie zasłużyliśmy na to. Jako mniejszość zawsze deklarowaliśmy lojalność wobec Polski i bardzo o nią dbamy. Kiedy w województwie opolskim doszło do pewnych incydentów – natychmiast je potępiliśmy”¹².

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, że w opinii liderów RAŚ, siła i skala ataku PiS na Śląskość jest jedynie manifestacją polskiej koncepcji państwa narodowego. Jak zauważa Jerzy Gorzelik, jest to koncepcja trwała, zakotwiczona w polskiej myśli państwowej, bez względu na ustrój. Już komuniści budowali – wbrew marksistowskiej koncepcji internacjonalizacji – model państwa narodowego. W jego opinii współczesna prawica, mimo że próbuje budować swój wizerunek na etosie antykomunistycznym, kontuuje pod tym względem politykę władz PRL. Jest to polityka nierozumiejąca „ludzi pogranicza”¹³, którzy nie pasują do jednej z oficjalnych narracji historycznych (np. polskiej lub niemieckiej). Niewątpliwie częścią „śląskiego przebudzenia”¹⁴ jest proces budowy własnej narracji historycznej. Tymczasem w pewnych punktach jest ona rażąco sprzeczna z tradycyjną polską narracją historyczną. Za przykład może posłużyć kwestia interpretacji III Powstania Śląskiego, które ze śląskiego punktu widzenia traktowane może być jako klasyczna wojna domowa. Czy – jeszcze bardziej nieakceptowalna z perspektywy polskiej – kwestia polskich obozów koncentracyjnych. Nie chodzi tutaj o błędy i lapsusy językowe, często popełniane przez zachodnich polityków na temat nazistowskich obozów zakładanych na terytorium dzisiejszej Rzeczypospolitej Polskiej, wynikłe z ignorancji historycznej. Określenie „polskie obozy koncentracyjne” intencjonalnie używane jest przez Jerzego Gorzelika, w odniesieniu do obozów powstałych po II Wojnie Światowej na terytorium Górnego Śląska (np. Zgoda – Świętochłowice), w których zostali zamordowani Niemcy, Ślązacy i Polacy (wrogowie reżimu komunistycznego). Zdaniem lidera RAŚ-u zbrodnia ta miała znamiona czystki etnicznej i dopóki

¹² A. Pustułka, A. Minorczyk-Cichy, *Wielka burza po słowach Jarosława Kaczyńskiego na temat Ślązaków*, „Dziennik Zachodni”, 1.04.2011.

¹³ Wywiad A/02/2015.

¹⁴ J. Gorzelik, *Pozytywny kod śląskości – śląska tożsamość w kontekście integracji europejskiej. Integracja europejska „śląskie przebudzenie”*, [w:] *Śląsk – 10 lat..., op cit.*, s. 85–92.

„(...) polski Prezydent nie stanie przy bramie na Zgodzie, nie uzna ofiar ‘Śląskiej Tragedii’, nie potępi jej i nie odetnie się od niej, będą świadomie mówił nie o ‘komunistycznych obozach koncentracyjnych’, ale o ‘polskich obozach koncentracyjnych’. Rzeczpospolita Polska jest w końcu prawnym spadkobiercą Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”¹⁵.

Jak wynika z powyższych stwierdzeń, konflikt na temat interpretacji historycznych wydaje się być zakodowany wręcz w dialog pomiędzy Ślązakami (jedyną grupą we współczesnej Polsce, pozwalającą sobie na inną niż – a czasami skrajnie odmienną od tradycyjnie propolskiej – oficjalną narrację historyczną) a Polakami. Problem polega oczywiście na tym, że do takiego dialogu właściwie nie dochodzi – w związku z tym pojednanie polsko-śląskie wydaje się odległe i coraz bardziej odległe.

Wracając jednak do głównego nurtu tego fragmentu wywodu, czyli do wypowiedzi Jarosława Kaczyńskiego na temat „ukrytej opcji niemieckiej”, należy zauważyć, iż mimo tak ewidentnego braku taktu i wyczulenia na specyfikę regionu o wieloetnicznym obliczu¹⁶, wątek ten (obraźliwy wobec Niemców) właściwie przeszedł niezauważony. Za to większość komentatorów skupiała się na PR-owskim aspekcie niefortunnego stwierdzenia. Przez większość obserwatorów stwierdzenie to zinterpretowane zostało jako przejaw kampanii wyborczej – za reprezentatywny należy uznać tutaj komentarz Agaty Pustułki i Aldony Minorczyk-Cichy:

„(...) Ostre słowa prezesa PiS Jarosława Kaczyńskiego, oceniające Ślązaków jako krypto-Niemców, jasno pokazują, że trudne dylematy związane z narodowością stały się tematem wyborczym dla PiS, które na antyniemieckim straszaku buduje swój wizerunek w rozporządzonej – jak widać na całym – kampanii wyborczej”¹⁷.

Wydaje się jednak, że to coś więcej niż tylko i wyłącznie taktyka wyborcza budowana na, ciągle skutecznym w części elektoratu PiS, antyniemieckim populizmie i polaryzacji społecznej. Biorąc pod uwagę trwałość tej postawy, należy ją uznać za stały element światopoglądu nie tylko Jarosława Kaczyńskiego, lidera Prawa i Sprawiedliwości, ale całego obozu politycznego polskiej prawicy, jak również – w mniej wyrazistej formie i treści – całego spektrum polskiej sceny politycznej¹⁸.

Tak jak zostało już zasygnalizowane wcześniej, stwierdzenie to miało swoją ogromną wagę w procesie konstruowania debaty publicznej na temat

¹⁵ Wywiad A/02/2015

¹⁶ R. Riedel, *Tradycyjne identyfikacje tożsamościowe wobec tendencji post-etnicznych we współczesnej Europie*, [w:] *Śląsk – 10 lat...*, op. cit., s. 71–84.

¹⁷ A. Pustułka, A. Minorczyk-Cichy, *Wielka burza...*, op. cit.

¹⁸ Wywiad A/02/2015.

RAŚ i Śląska i większość jakichkolwiek innych opinii ujawnionych w tym czasie budowana była w relacji do tej wypowiedzi. Dlatego warto przyjrzeć się reakcjom regionalnych liderów politycznych na przywołaną powyżej opinię z „Raportu o stanie Rzeczypospolitej”, która następnie pojawiała się w wielu wypowiedziach medialnych prezesa PiS oraz innych przedstawicieli tej partii. Reakcje na tak skrajną opinię o śląskości pozwalają na skonstruowanie swego rodzaju mapy postaw wobec problematyki Śląska, śląskości i głównego postulatu RAŚ, a więc daleko idącej autonomii¹⁹ dla Śląska i docelowo regionalizacji Polski.

Po pierwsze, wypowiedź przedstawiciela PiS w regionie, paradoksalnie dość powściągliwa (jak na standardy panujące w PiS), wręcz odcinająca się od kontrowersyjnego stwierdzenia – mimo iż pochodząca ze strony posłanki PiS z Zagłębia Ewy Malik:

„Prezes Kaczyński ma prawo do wyrażania własnej opinii i nie będę jej komentować. Nie uczestniczyłam w tworzeniu tej części raportu. Ślązacy, w ramach obowiązującej Konstytucji, mają prawo do pielęgnowania swojej kultury. Postulaty dotyczące autonomii idą jednak zbyt daleko”²⁰.

2. POZOSTAŁE PARTIE POLITYCZNE WOBEC KWESTII ŚLĄSKOŚCI I RUCHU AUTONOMII ŚLĄSKA

Z kolei Tomasz Tomczykiewicz, przewodniczący śląskiej PO, wykorzystał zaistniałą burzę medialną do ataku na PiS:

„Wypowiedź pana Kaczyńskiego jest po prostu haniebna, świadczy o jego kompletnej nieznajomości Śląska. Taką właśnie retoryką posługiwali się bolszewicy i to z jej powodu tysiące Ślązaków wywieziono na Syberię. Prezes PiS obraża wszystkich Ślązaków”²¹.

W odniesieniu do tej wypowiedzi należy zwrócić uwagę, że wszyscy uczestnicy wywiadów, pytani o ewolucję stosunku poszczególnych partii do RAŚ, wskazywali iż postawa PO jest najbardziej koniunkturalna²². Postawa regionalnych struktur PO znacznie poprawiła się podczas współtworzenia z RAŚ koalicji w Śląskim Sejmiku Wojewódzkim (2010), a następnie pogorszyła się

¹⁹ Szerzej na temat rozumienia pojęcia autonomii, patrz: J. Iwanek, *Współczesne rozumienie autonomii terytorialnej*, [w:] *Spoleczeństwo wobec problemów transformacji i integracji*, J. Liszka (red.), Ustroń 2000, s. 176.

²⁰ A. Pustułka, A. Minorczyk-Cichy, *Wielka burza...*, *op. cit.*

²¹ *Ibidem.*

²² Wywiad A/02/2015; Wywiad B/02/2015; Wywiad C/02/2015.

kiedy RAŚ wyszedł z lokalnej koalicji (2012). Co więcej, obserwujemy tutaj ciekawą korelację regionalnego i centralnego poziomu polityki, tzn. postawa PiS w miarę upływu czasu łagodniała (choćby ze względu na fakt, iż lokalni i regionalni kandydaci zorientowali się, że postawa władz centralnych partii bardziej szkodzi niż wspomaga ich wynik wyborczy), podczas gdy postawa regionalnej PO, radykalizowała się. Lokalni i regionalni politycy PO – jako partii władzy – licząc na awanse poprzez struktury partyjne, nie tyle łagodzili, ale wręcz zaostrozili swoje stanowisko – wpisując się w główną linię swojej partii, wytyczoną przez takich jej liderów, jak Jerzy Buzek (eurodeputowany ze Śląska) czy Bronisław Komorowski (Prezydent RP, były polityk PO, identyfikujący się z PO i przez nią popierany). Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że liderzy RAŚ potrafią bardziej docenić programową anty-śląskość PiS-u, która wynika – w ich przekonaniu – z negatywnej postawy wobec autonomii jako takiej, sympatii wobec scentralizowanej struktury państwowej, obawy przed „landyzacją” Polski. Podczas gdy ich zdecydowanie mniejszym uznaniem cieszy się postawa polityków PO, którzy w opinii Jerzego Gorzelika

„(...) albo myślą tak samo jak PiS, a mówią co innego, albo są całkowicie bezrefleksyjni, albo z przyczyn koniunkturalnych, bądź PR-owskich budują swój stosunek do RAŚ i tematyki śląskiej”²³.

Tymczasem najbardziej negatywna wypowiedź, co wydaje się dość zaskakujące z punktu widzenia domniemanej lewicowej tolerancji na wszelkiego rodzaju różnorodność, odmienność i prawa do autodefinicji, pojawiła się z kolei z ust lidera lewicy w regionie. Zbyszek Zaborowski, przewodniczący SLD na Śląsku nie tylko nie potępił prezesa PiS, ale wskazał na winnych w PO i RAŚ – polaryzacji społecznej na Śląsku:

„Ta opinia to efekt podkręcania w okresie spisu powszechnego atmosfery nowego plebiscytu i przeciwstawiania Ślązaka – Polakowi. Przestrzegałem, jakie to niebezpieczne. Ale to nie Kaczyński wywołał sprawę, tylko PO i RAŚ, które zaproszono do współrządzenia województwem”²⁴.

Interesująca jest również ewolucja postaw wobec RAŚ i „śląskości”. O ile postawa przedstawicieli PiS wydaje się być w miarę stała, o tyle inne ugrupowania i aktorzy sceny politycznej wykazują pod tym względem pewną, jak zostało już zauważone powyżej, koniunkturalną zmienność.

Za przykład posłużyć może tutaj postawa regionalnych liderów Platformy Obywatelskiej, którzy w czasie budowania i trwania koalicji w Sejmiku Samo-

²³ Wywiad A/02/2015

²⁴ A. Pustułka, A. Minorczyk-Cichy, *Wielka burza...*, *op. cit.*

rządowym Województwa Śląskiego, zaprzestali swoich negatywnych opinii o swoim mniejszościowym koalicjancie. Spotykała ich oczywiście za to krytyka ze strony polskich środowisk „patriotycznych”:

„(...) W PO nie budzą protestu postawy jawnie antypolskie, wręcz obrażające Polaków. (...) Ważny jest też stosunek do Ruchu Autonomii Śląska, którego członkowie kandydowali z list PO, mimo że ta formacja jawnie odcina się od polskości. (...) Niezwykle charakterystyczna jest też bardzo agresywna reakcja czołowego polityka PO, szefa klubu Tomasza Tomczykiewicza, na formułowaną w Sejmie krytykę decyzji zawarcia koalicji z RAŚ w samorządzie wojewódzkim, a także stała opcja tej partii na współpracę z Mniejszością Niemiecką na Śląsku Opolskim. I to mimo powtarzających się incydentów wskazujących na to, że przynajmniej niektórzy działacze tej mniejszości ostentacyjnie demonstrują nielojalność wobec państwa polskiego (zdejmowanie polskich flag i godła w gminach rządzonych przez MN)”²⁵.

Kiedy RAŚ opublikował w 2010 roku swoją propozycję statutu organicznego dla Polski, pt. „Autonomia 2020”, lider PiS w regionie śląskim Wojciech Szarama zareagował natychmiastowo i negatywnie, uznając iż zmiana statusu województwa to chybiony i groźny pomysł.

Z kolei reakcja SLD zaprezentowana została tuż po wyborach w 2010 roku przez ówczesnego lidera tego ugrupowania Zbigniewa Napieralskiego, podtrzymała SLD-owski, mocno negatywny ton:

„Ruch Autonomii Śląska chce oczywiście autonomii Śląska, co uważam za rzecz bardzo niebezpieczną, bo zagraża integralności państwa polskiego. Jeżeli dla władzy, dla stanowisk, zawiązuje się takie koalicje, to obnaża tak naprawdę podejście do polityki Platformy Obywatelskiej”²⁶.

Warto zauważyć, że wraz z upływem czasu, nawet publicystyka Kazimierza Kutza, tradycyjnie bardzo krytyczna, zaczęła być uznawana za antypolską, po tym jak zaczął on umiarkowanie przychylnie wypowiadać się na temat RAŚ i jego lidera Jerzego Gorzelika.

Ważne jest również, aby przyjrzeć się głównemu postulatowi RAŚ, czyli daleko idącej autonomii regionów (nie tylko Śląska). Odwołując się do bogatych tradycji historycznych śląskiej autonomii RAŚ, nawołuje do autonomii regionów Rzeczypospolitej Polskiej (Działania Ruchu na rzecz autonomii Śląska nie zmierzają do zmiany granic państwowych)²⁷.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Za: M. Krutak, *Regionalizm śląski w ujęciu Ruchu Autonomii Śląska*, <http://polskie-dzieje.pl/pozostale-artykuly/regionalizm-slaski-w-ujeciu-ruchu-autonomii-slaska.html> [dostęp: 11.02.2015].

²⁷ § 5 Statutu Ruchu Autonomii Śląska.

Należy zauważyć, że jest to postulat sprzeczny z aktualną sytuacją prawno-ustrojową Rzeczypospolitej Polskiej, która pozostaje państwem silnie scentralizowanym. Dlatego też należy widzieć negatywną reakcję przedstawicieli świata polityki wobec RAŚ jako reakcję wobec jednej z zasad ustrojowych konstytuujących współczesną polską republikę. Trudno ocenić, na ile jest to przejaw przywiązania czy przekonania do takiej formy rządów, a na ile oznaka kunktatorstwa polityków, dla których naturalnym ekosystemem funkcjonowania zawodowego jest Warszawa i scentralizowany system polityczny RP. Niemniej jednak należy odnotować zdecydowanie jednolity blok postaw wobec tego postulatu politycznego. Znajdziemy tutaj cały repertuar wypowiedzi, wśród nich warto przytoczyć te, ukazujące spójność pomiędzy reprezentantami koalicji rządowej i opozycji:

Donald Tusk (PO):

„(...) Dyskusja o autonomii regionów w Polsce to ślepa uliczka. Donikąd nie prowadzi, nie rozwiązuje żadnych realnych problemów, a jedynie zwiększa poziom emocji w debacie publicznej. Niepotrzebnie. Żeby uzyskać dobre efekty nie musimy od razu wywracać ustroju naszego państwa do góry nogami. (...) bycie Ślązakiem nie stoi w sprzeczności z byciem Polakiem. To nie jest alternatywa: albo Ślązak, albo Polak”²⁸.

Jarosław Gowin, prominentny polityk prawicy (dawniej PO) o RAŚ:

„(...) W mojej opinii stronnictwo to wykazuje zbyt daleko idące postulaty, a w publicznych wypowiedziach jego liderzy wprost dystansują się od lojalności wobec Polski. Uważam, że poza tak postawioną granicę odpowiedzialny polityk wykroczać nie powinien”²⁹.

Na podstawie rozmów z ekspertami, w części wywiadu poświęconej determinantom postaw partii politycznych wobec RAŚ, ujawniła się jako dominująca determinanta w postaci siły danego ugrupowania w regionie. A mówiąc bardziej precyzyjnie relatywnej siły – tzn. uczestnicy wywiadów wskazywali, iż coś co może zmienić postawy wobec RAŚ jest „czysta arytmetyka” – im silniejszy będzie RAŚ (np. stanie się niemożliwym do uniknięcia koalicjantem), tym bardziej będą się liczyć z nim poszczególne partie. I w drugą stronę – im silniej czuje się dana partia w regionie, tym bardziej negatywnie formułuje swoje postawy wobec RAŚ. Na tej podstawie uczestnicy wywiadów poproszeni zostali o pozycjonowanie na mapie obrazującej siłę dwóch zmiennych:

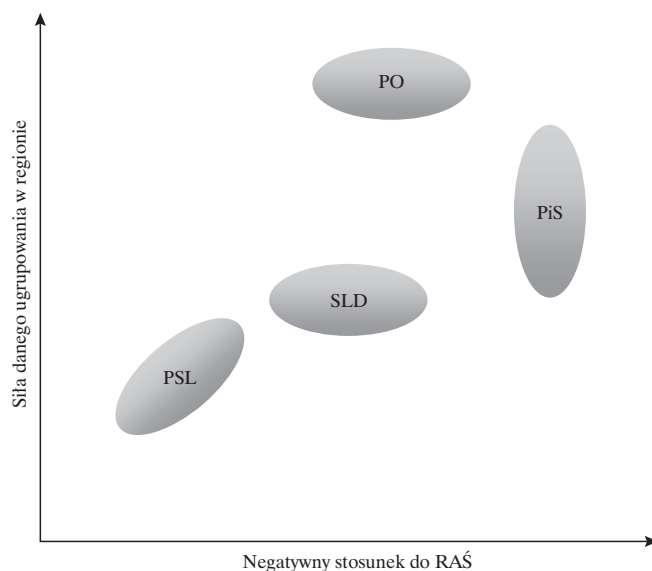
²⁸ „Dyskusja o autonomii regionów w Polsce to ślepa uliczka”, portal: wpolityce.pl, <http://wpolityce.pl/polityka/164511-gowin-dyskusja-o-autonomii-regionow-w-polsce-to-slepa-uliczka> [dostęp: 10.02.2015].

²⁹ *Ibidem*.

(negatywnego³⁰) stosunku wobec RAŚ oraz pozycji i siły danego ugrupowania w regionie (rozumianej jako wypadkowa liczby posłów z regionu, liczby radnych w sejmiku, pozycji w samorządach gminnych, powiatowych, oraz inne czynniki). Uśredniony wynik tej części wywiadu może zostać zaprezentowany w postaci następującej wizualizacji:

Rysunek 1

Pozycjonowanie postaw partii politycznych wobec RAŚ

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustrukturyzowanych wywiadów pogłębionych.

Ze względu na ograniczoność formuły niniejszego tekstu w powyższym zestawieniu zostały uwzględnione jedynie największe partie parlamentarne, obecne również w polityce na poziomie regionalnym. Tytułem uzupełnienia nadmienić jedynie należy, że wśród mniejszych ugrupowań reprezentujących część lokalnych i regionalnych środowisk politycznych znaleźć możemy zarówno takie, które prezentują skrajnie negatywny stosunek wobec RAŚ – np. RO „Polski Śląsk”³¹,

³⁰ Jak się okazało, zdecydowana większość uczestników wywiadów wskazywała, że stosunek wobec RAŚ jest zawsze negatywny i skalowaniu podlegać może jedynie siła tej negatywnej postawy.

³¹ A. Pustułka, *Ruch anti-RAŚ w październiku. Działacze wymyślają nazwę*, „Dziennik Zachodni”, <http://www.dziennikzachodni.pl/artokol/664517,ruch-antyras-w-pazdzierniku-dzialacze-wymyslaja-nazwe,id,t,html> [dostęp: 11.02.2015].

jak również znany również z polityki krajowej „Twój Ruch” (wcześniej „Ruch Palikota”).

Bardzo interesująco przedstawia się stosunek mniejszości niemieckiej do RAŚ. Należy zwrócić uwagę, że kolejne spisy powszechne ujawniają silną tendencję negatywną jeśli chodzi o niemieckie deklaracje tożsamościowe w województwach śląskim i opolskim. Jest to z jednej strony związane z procesami demograficznymi oraz z migracjami, ale z drugiej strony również ze zmianą identyfikacji tożsamościowych części byłych członków mniejszości niemieckiej, którzy dotychczas deklarowali przynależność do narodowości niemieckiej, natomiast po pojawieniu się alternatywnej tożsamości śląskiej, uznali ją za bliższą i zaczęli wskazywać w rozmowach z rachmistrzami spisu powszechnego. W konsekwencji postawa mniejszości niemieckiej wobec RAŚ jest skomplikowana – należy pamiętać, że nie jest to jedna organizacja, ale konglomerat ugrupowań o charakterze politycznym, społeczno-kulturowym i innych. Generalnie jednak uczestnicy wywiadów wskazywali³², iż stosunki z mniejszością z województwa śląskiego układają się poprawnie (w końcu RAŚ broni wielokulturowości, której beneficjentem jest również mniejszość niemiecka), podczas gdy stosunki z mniejszością z województwa opolskiego zdecydowanie gorzej. Jest to również konsekwencja silnych różnic programowych i poglądowych pomiędzy RAŚ a opolskimi strukturami mniejszości niemieckiej, jak np. w kwestii połączenia województwa śląskiego z opolskim, uznania narodowości śląskiej, itp.

PODSUMOWANIE

W podsumowaniu należy zauważyć, że zdecydowana większość najważniejszych partii politycznych w Polsce zarówno na poziomie centralnym, jak i na poziomie regionalnym jest zdecydowanie negatywnie nastawiona do Ruchu Autonomii Śląska jako ruchu politycznego, jak również do jego głównych postulatów – w tym regionalizacji Polski, uznania Ślązaków za mniejszość narodową, czy statusu mowy śląskiej. Postawa ta zmienia się tylko pod względem intensywności negatywnego nastawienia – jest wtedy pochodną zmiany lokalnych liderów partyjnych (SLD), koniunktury i kalkulacji politycznej (PO), czy koniunktury wyborczej (PiS). Ewentualna zmiana takiej negatywnej postawy możliwa jest (w ocenie ekspertów – uczestników wywiadów) jedynie poprzez wzrost znaczenia RAŚ, a ten z kolei determino-

³² Wywiad A/02/2015; Wywiad B/02/2015; Wywiad C/02/2015.

wany jest takimi czynnikami, jak wzrost zasobów politycznych RAŚ, zarówno materialnych (np. środki finansowe), jak i niematerialnych (profesjonalizacja działań ruchu). Odpowiadając na pytanie, co musiałoby się zmienić, aby taki negatywny stosunek mógł się zmienić, eksperci wskazywali na różne scenariusze – np. powstanie ogólnopolskiej partii regionalnej (skupiającej Kaszubów, Ślązaków, etc.), regionalizacja państwa (w konsekwencji zmiana ordynacji wyborczej zmieniałaby pozycję RAŚ i w rezultacie stosunek do niego innych partii). Sami przedstawiciele RAŚ odpowiadają na to pytanie w kategoriach działań taktycznych – założenie Śląskiej Partii Regionalnej, czy przebicie się ze swoim przekazem do mediów szczebla centralnego.

BIBLIOGRAFIA

- Bartoszek A., *Ślązak, buntownik z różnych powodów*, wypowiedź dla „Dziennika Zachodniego” (źródło: <http://slaskie.naszemiasto.pl/artukul/slajak-buntownik-z-roznych-powodow,761106,art,t,id,tm.html>) [dostęp: 30.05.2014].
- „Dyskusja o autonomii regionów w Polsce to ślepa uliczka”, portal: wpolityce.pl, <http://wpolityce.pl/polityka/164511-gowin-dyskusja-o-autonomii-regionow-w-polsce-to-slepa-uliczka> [dostęp: 10.02.2015].
- Gorzeliak J., *Pozytywny kod śląskości – śląska tożsamość w kontekście integracji europejskiej. Integracja europejska „śląskie przebudzenie”*, [w:] *Śląsk – 10 lat członkostwa w Unii Europejskiej*, R. Riedel (red.), Racibórz–Wrocław 2014.
- Iwanek J., *Współczesne rozumienie autonomii terytorialnej*, [w:] *Społeczeństwo wobec problemów transformacji i integracji*, J. Liszka (red.), Ustroń 2000.
- Konarski W., *Żeby Polska była Polską, powinni w niej być Ślązacy*, http://wyborcza.pl/2029020,97863,9402219.html?sms_code= [dostęp: 31.05.2014].
- Krutak M., *Regionalizm śląski w ujęciu Ruchu Autonomii Śląska*. <http://polskie-dzieje.pl/pozostale-artykuly/regionalizm-slaski-w-ujeciu-ruchu-autonomii-slaska.html> [dostęp: 11.02.2015].
- Myśliwiec M., *Ślōnskō godka – przasný folklor czy język regionalny?*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, Nr 3 (15)/2013.
- Nadciągają Ślązacy. Czy istnieje narodowość śląska?*, L. Nijakowski (red.), Warszawa 2002.
- Pustułka A., *Ruch anty-RAŚ w październiku. Działacze wymyślają nazwę*, „Dziennik Zachodni”, <http://www.dziennikzachodni.pl/artokol/664517,ruch-antyras-w-pazdzierniku-dzialacze-wymyslaja-nazwe,id,t,html> [dostęp: 11.02.2015].

- Pustułka A., Minorczyk-Cichy A., *Wielka burza po słowach Jarosława Kaczyńskiego na temat Ślązaków*, „Dziennik Zachodni”, 1.04.2011.
- „Raport o stanie Rzeczypospolitej” – dokument przyjęty uchwałą Rady Politycznej Prawa i Sprawiedliwości w styczniu 2011.
- Riedel R., *Tradycyjne identyfikacje tożsamościowe wobec tendencji post-etycznych we współczesnej Europie*, [w:] *Śląsk – 10 lat członkostwa w Unii Europejskiej*, R. Riedel (red.), Racibórz–Wrocław 2014.
- Sekuła E.A., *Po co Ślązakom potrzebny jest naród? Niebezpieczne związki pomiędzy autonomią i nacjonalizmem*, Warszawa 2009.
- Sekuła E.A., *Ślązak, buntownik z różnych powodów*, wypowiedź dla „Dziennika Zachodniego” (źródło:<http://slaskie.naszemiasto.pl/arttykul/slajak-buntownik-z-roznych-powodow,761106,art,t,id,tm.html> [dostęp: 30.05.2014]).
- Sekuła E.A., *Wybrali narodowość śląską, ale czują się także Polakami*, wywiad dla „Dziennika Zachodniego”, 25.10.2011.
- Słupik T., *Województwo śląskie – 10 lat w Unii Europejskiej. Próba bilansu*, [w:] *Śląsk – 10 lat członkostwa w Unii Europejskiej*, R. Riedel (red.), Racibórz–Wrocław 2014.
- Supik T., *Ślązak, buntownik z różnych powodów*, wypowiedź dla „Dziennika Zachodniego” (źródło:<http://slaskie.naszemiasto.pl/arttykul/slajak-buntownik-z-roznych-powodow,761106,art,t,id,tm.html> [dostęp: 30.05.2014]).
- Statut Ruchu Autonomii Śląska (<http://autonomia.pl/n/statut-ruchu-autonomii-slaska> [dostęp: 9.09.2015]).

POLSKIE PARTIE POLITYCZNE WOBEC KWESTII ŚLĄSKIEJ NA PRZYKŁADZIE STOSUNKU DO RUCHU AUTONOMII ŚLĄSKA

Streszczenie

Niniejszy tekst podejmuje analizę postaw polskich partii politycznych wobec kwestii śląskiej na przykładzie stosunku do Ruchu Autonomii Śląska (RAŚ). Metodą analizy zawartości prasy, dokumentów oraz bezpośrednich zindywidualizowanych wywiadów pogłębionych artykuł dostarcza wiedzy na temat aktualnego stanu wiedzy na ten temat. Zdecydowana większość najważniejszych partii (zarówno na poziomie centralnym, jak i regionalnym) jest negatywnie nastawiona do RAŚ, jak również jego głównych postulatów – jak np. regionalizacji Polski, uznania Ślązaków za mniejszość narodową,

czy statusu mowy śląskiej. Niniejsza praca stanowi próbę usystematyzowanie stanowiska polskich partii politycznych wobec kwestii śląskiej na przykładzie stosunku do Ruchu Autonomii Śląska.

POLISH POLITICAL PARTIES' STAND ON THE SILESIAN ISSUE EXEMPLIFIED BY THEIR ATTITUDE TOWARDS THE SILESIAN AUTONOMY MOVEMENT

Summary

The article analyses the attitudes of the Polish political parties towards the 'Silesian issue' based on their attitude towards Ruch Autonomii Śląska (RAŚ) [the Silesian Autonomy Movement]. Using the available data analysis as well as the method of individual semi-structured in-depth interviews, the paper provides up-to-date knowledge about the above-mentioned field. The predominant majority of Polish political parties (both at the central and the regional level) have a negative attitude towards RAŚ and its postulates – among others: the autonomy for the regions, recognition of the Silesians as a separate nation or the status of the Silesian language. The paper attempts to systematise the Polish political parties' position on the 'Silesian issue' exemplified by their attitudes towards RAŚ.

ПОЛЬСКИЕ ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПАРТИИ ПО СИЛЕЗСКОМУ ВОПРОСУ НА ПРИМЕРЕ ОТНОШЕНИЯ К ДВИЖЕНИЮ ЗА АВТОНОМИЮ СИЛЕЗИИ

Резюме

Настоящая статья представляет собой попытку анализа позиций польских политических партий по силезскому вопросу на примере отношения к Движению за Автономию Силезии. Посредством метода анализа содержания прессы, документов, а также прямых, персонализированных углубленных интервью статья предоставляет информацию на тему актуального состояния знаний в данной области. Подавляющее большинство важнейших партий (как

на центральном, так и региональном уровне) настроена негативно по отношению к Движению за Автономию Силезии, также к его главным постулатам – таким, как, например, регионализация Польши, признание силезцев национальным меньшинством, либо статусу силезского наречия. Настоящее исследование представляет собой попытку систематизирования позиции польских партий в отношении силезского вопроса на примере отношения к Движению за Автономию Силезии.